

ושלשים שנה הללו, צא וחשוב כמה שנים נשתיירו למשך תקופת שמושם של שאר הכהנים הגדולים, הרי בידך מאתיים ושמונים שנה לכשלש מאות כהנים.

נמצא, שכל אחד ואחד מהן לא הוציא שנתו משנתמנה לכהן גדול, מפני שלא היו כשרים, ונתמנו על ידי ממון שהיו נותנים.

אמר רבי יוחנן בן תורתא:

א. מפני מה חרבה שילה במלחמת הפלשתים בימי עלי הכהן?

מפני שהיו בה שני דברים שנענשו עליהם: גלוי עריות ובזיון קדשים.

גלוי עריות — דכתיב "ועלי זקן מאד, ושמע את כל אשר יעשון בניו לכל ישראל, ואת אשר ישכבון את הנשים הצובאות פתח אהל מועד".

ואף על גב שלא גילו עריות ממש, דהא אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: כל האומר שבני עלי הטאו בגילוי עריות, כפשוטו של מקרא, אינו אלא טועה,

אלא חטאם היה שהיו מתרשלין בהקרבת הקרבנות, וכאשר היו זבות ויולדות מביאין את קרבנן למשכן כדי להיטהר לאכילת קדשים, היו ממתינות שם עד שראו את קניהן קרבים, ומשתהות מלחזור לביתם, ומתבטלות בינתיים מפריה ורביה.

ט-ב ומתוך שהשהו בני עלי את קניהן של אותן נשים, מיהא, מעלה עליהן הכתוב כאילו שכבסו שם, ונחשב להם כגילוי עריות.

בזיון קדשים — דכתיב:

"גם בטרם יקטירון את החלב, ובא נער הכהן ואמר לאיש הזובח את הקרבן: תנה מיד בשר לצלות לכהן, ולא ימתין עד שתבשל הבשר לאחר הקטרת האימורין, ולא יקח ממך בשר מבושל כי אם חי".

"ויאמר אליו האיש: קטר יקטירון כיום [כעת] את החלב, והקטרת האימורין היא המתרת את הבשר באכילה.

[שכן שנינו בפסחים בדף נט ב בכרייתא: יכול כהנים רשאים לאכול בחזה ושוק [שהן המתנות הניתנות להם מקרבן השלמים], קודם הקטרת אמורין?

תלמוד לומר "והקטיר הכהן את החלב המזבחה", והדר כתיב "והיה החלב לאהרן ולבניו".

וקח לך אחר ההקטרה כאשר תאוח נפשך".

ואמר לו הנער: לא, כי עתה תתן!

ואם לא תתן — לקחתי [אקח] כחזקה".

"ותחי הטאת הנערים גדולה מאד את פני ה', כי נאצו [ביזו] האנשים את מנחת ה'".

ב. מקדש ראשון מפני מה חרב?

מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

ומפרש את הגמרא את שלשת הדברים:

עבודה זרה — דכתיב בישעיה "כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס".

ואמר רבי יונתן: מאי "קצר המצע מהשתרע"?

ופירש פסוק זה על עבודה זרה, שהכניס מנשה צלם להיכל, והמשילו למצע שאדם שוכב עליו, ואין אורכו מספיק כדי שיוכל להשתטח עליו ולהאריך איבריו.

וזהו שאמר קצר המצע זה - בית המקדש, שהוא מקום משכן הקדוש ברוך הוא - "מהשתרע". ודורש תיבה זו בלשון גוטריקון, כאילו אמר מהשתרר ריע. שאין מקום להשתרר עליו שני רעים כאחד. וכמו שתי נשים ריעות שנעשות צרות זו לזו כשנישאות לאיש אחד, כן הקדוש ברוך הוא כביכול צר לו המקום, כיון שהכניס שם מנשה את הצלם.

ועל המשך הפסוק "והמסכה צרה כהתכנס" - אמר רבי שמואל בר נחמני: כי מטי [כשהגיע] רבי יונתן להאי קרא, בבי, ואמר:

מאן דכתיב ביה - הקדוש ברוך הוא, שנאמר עליו "כונם כנד מי הים", כביכול את כל מאן, הקב"ה, שהוא כל יכול, דכתיב ביה השבח שהוא [תהלים לג ז] "כנס כנד מי הים" [הנרמז בפסוק בישעיהו כביטוי "כהתכנס"] - נעשית לו מסכה של עבודה זרה כאשר צרה, הנמצאת יחד עמו במקדש!

והגמרא ממשיכה לבאר את דברי הברייתא על הסיבות לחורבן בית ראשון:

גלוי עריות - דכתיב [ישעיהו ג]: "ויאמר ה': יען כי גבהו בנות ציון, ותלכנה נטויות גרון, ומשקרות עינים. הלוך וטפוף תלכנה, וברגליהן תעכסנה".

ודרשינן:

יען כי גבהו בנות ציון - שהיו מהלכות אשה ארוכה בצד אשה קצרה כדי שתבלוט הגבוהה.

ותלכנה נטויות גרון - שהיו מהלכות בקומה זקופה.

ו"משקרות [מלשון הצבע סיקרא] עינים" - דהו מליין שמילאו צבע כוחלא כחול סביב עיניהן.

הלוך וטפוף תלכנה - שהיו מהלכות פסיעות קצרות, עקב בצד גודל, כדי שיימשך זמן הילוכן ויביטו בהן.

וברגליהן תעכסנה -

אמר רבי יצחק: שהיו מביאות מור ואפרסמון, ומניחות במנעליהן, וכשמגיעות אצל בחורי ישראל, היו בועטות, ומתירות עליהן מהבושם, ומכניסין בהן יצר הרע, שהוא כארס הנמצא בנחש כעוס.

שפיכות דמים - דכתיב [מלכים ב כא]: וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד, עד אשר מלא את ירושלים פה לפה.

וממשיכה הברייתא:

אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים - מפני מה חרב?

מפני שהיתה בו שנאת חנם. (27)

27. כן הוא לפירש"י, אבל התוס' בתירוצם השני פירשו ל"קדושה" למקום קדוש, ו"לטהרה"

ללמדך, ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

עוד אומרת הברייתא:

רשעים היו, אלא שתלו כטחונם בהקדוש ברוך הוא.

ומבארת הגמרא שדברי הברייתא הללו אתאן מתייחסים למקדש ראשון. דכתיב בו [מיכה ג]:

ראשיה בשחד ישפטו, וכהנייה במחיר יורו, ונביאיה בכסף יקסמו — ובעשותם חטאים אלו הוסיפו חטא על פשע, בבטחונם בה' שלא יענשו, כי "על ה' ישענו לאמר: הלא ה' בקרבנו, ולכן לא תבוא עלינו רעה!"

לפיכך, הביא עליהן הקדוש ברוך הוא שלש גזרות, כנגד שלש עבירות שבידם.

שנאמר: [מיכה ג]: לכן בגללכם: א. ציון שדה תחרש. ב. וירושלים עיין תהיה. ג. והר הבית לבמות יער.

ושואלת הגמרא: וכי במקדש ראשון לא הוה ביה שנאת חנם?

והכתיב [יחזקאל כא יז]: מגורי אל הרב היו את עמי, לכן ספק אל ירך.

ואמר רבי אלעזר: אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה, כאילו הם גרים יחד, כמו רעים, ועם היותם יחד, דוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם.

והיינו, שנאת חנם.

ומתרתת הגמרא: ההיא — בנשיאי ישראל בלבד הואי. והראיה:

דכתיב בתחילת הפסוק: זעק והילל בן אדם, כי היא היתה בעמי.

ותניא: "זעק והילל בן אדם".

יכול לכל?

תלמוד לומר: היא — בכל נשיאי ישראל.

ואילו בבית שני חטאו כולם בשנאת חנם.

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: ראשונים, אנשי בית ראשון, שנתגלה עונם בכתוב — נתגלה גם קצם שהוא לסוף שבעים שנה.

אבל אנשי בית שני, שהם אחרונים שיצאו לגלות, שלא נתגלה עונם במפורש — גם לא נתגלה קצם אימתי נגאל.

אמר רבי יוחנן, בלשון משל: טובה צפורנן היבישה של ראשונים שגלו בבית ראשון — מכריסין [ביטוי כדוגמא לבשר רך] של אחרונים.

אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, שהרי אנו, הגולים האחרונים, אף על גב דאיכא שעבוד מלכויות — קא עסקי בתורה!

אמר ליה: בירה [בית המקדש] תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים.

שאלו את רבי אלעזר: הם ראשונים גדולים

למקום טהור שהוא בהר הבית, שאין בו קדושה יותר מירושלים אלא לענין טהרה, והא ד"זה,

מהאחרונים או אחרונים גדולים מהראשונים?

אמר עולא: לארז ססמגור, שתולעת הקרויה סס מגררת אותו מבפנים.

אמר להם: תנו עיניכם בכירה [בבית המקדש שחזר אחר שבעים שנה לראשונים, ולא חזר עדיין לאחרונים].

ומבאר הגמרא: מאי, מדוע נמשלו בבית שני לססמגור, לענין השריית השכינה?!

איכא דאמרי, אמר להם בלשון הזאת: עידיכם, העד הוא: בירה.

אמר רבי אבא: הנמשל הוא: בת קול, שנשאר להם מעט מן הנבואה, כשם שנשאר מעט מצידו החיצוני של הארז לאחר שאוכלתו התולעת מבפנים.

ריש לקיש הוי סחי, היה שוחה ורוחץ בנהר ירדנא.

כדתניא: משמתו נביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי — נסתלקה רוח הקודש מישראל. ועדיין היו משתמשין בבת קול.

אתא רבה בר בר חנה, יהב ליה ידא הושיט ידו לריש לקיש שיוכל להשען עליה בצאתו מן הנהר. (28)

ותמהה הגמרא: וריש לקיש — מי משתעי האם היה משוחח בהדי עם רבה בר בר חנה?

אמר ליה ריש לקיש: אלהא! סנינא לכו, אני שונא אתכם, בני בכל, דכתיב [שיר השירים ת]: אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף, ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז.

והרי מה רבי אלעזר, ד"מרא [הגדול] דארעא דישראל" [בבקיאותו הרבה] הוה, ובכל זאת לא הוה משתעי משוחח ריש לקיש בהדיה עמו. היות דמאן דמשתעי ריש לקיש בהדיה בשוק, אדם שריש לקיש היה משוחח עמו בשוק, היה נחשב לאדם כה נאמן עד כי יחבו ליה כסף לעיסקא אפילו בלא להעמיד כל כך סהדי [עדים].

ודרשינן: אם עשיתם עצמכם כחומה הסוגרת על העיר, ועליתם כולכם בימי עזרא — היתה שכינה שורה בעם ישראל בשלימות, ואז נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו.

ואם כן, וכי בהדי רבה בר בר חנה שאינו גדול כרבי אלעזר הוא כן משתעי [משוחח]?! (29)

עכשיו, שעליתם כדלתות, שאחת מהן פתוחה ואחת נעולה — נמשלתם כארז, שהרקב שולט בו כיון שלא שורה בכס השכינה אלא רק בחלקה.

אמר רב פפא: יש להחליף את השמות: שדי השלך והחלף גברא אחד ביניהו, בין שני השמות הנזכרים במעשה.

ומבאר הגמרא: מאי, מהו משל הרקב לארז?

29. וביארו התוס, שמצינו שריש לקיש שוחח עמו, אלא שלא היה פונה אליו ראשון.

אחיו הכהנים נוגעין בו" מילתא אחריתי הוא. 28. ביאור הענין לפי רש"י קידושין לג א

חד אמר: זו בית תרייקי. וחד אמר: זו פרם.

תני רב יוסף: תירם זו פרם.

והיינו, שהפרסים הם צאצאי יפת.

ומבארת הגמרא פסוקים נוספים שהוזכרו באותו פרק:

סבתה ורעמה וסבתכא:

תני רב יוסף: סבתא וסבתכא, שהם שמות דומים, הם שמות עמים הגרים בסמוך, זה מסביב לזה: ונקרא המחוז הפנימי "סקיסתן גוייתא" והוא מוקף בהרים שבהם שוכנת "סקיסתן ברייתא".

בין חדא לחדא, המרחק בין המחוז הפנימי לבין הסובב אותו הוא מאה פרסי פרסאות מסביב. והיקפה של סקיסתן החיצונית הוא אלפא פרסי.

[בראשית י'] ותחי ראשית ממלכתו בבל וארך ואכד וכלנה.

בבל — כמשמעה.

ארך — זה אוריכות, ואכד — זה בשכר, כלנה — זה נופר נינפי.

[בראשית י'] מן הארץ החיא יצא אשור.

תני רב יוסף: אשור זה סילק.

ויבן את נינוה ואת רחבת עיר ואת כלה.

נינוה — כמשמעו.

או ריש לקיש הוה סחי בירדנא, וזעירי שהיה מבבל הושיט לו יד, ולזעירי הוא אמר זאת.

או רבה בר בר חנה הוה סחי בירדנא, ורבי אלעזר הוא שהושיט לו יד.

כי אתא ריש לקיש לקמיה דרבי יוחנן וסיפר לו את מה שאמר לרבי אלעזר, אמר ליה רבי יוחנן: לאו היינו טעמא, לא זהו המשל והנמשל של הכתוב.

כי אי נמי סליקו היו עולים כולחו בימי עזרא, גם לא הוה שריא שורה שכינה במקדש שני.

היות דכתיב [בראשית ט כז]: יפת אלהים ליפת וישכן באחלי שם.

א-1 ומשמעות הפסוק היא: אף על גב דיפת אלהים ליפת, שזכו הפרסים, שהם מזרע יפת, לבנות את בית שני — אבל אין השכינה שורה אלא במקדש שבנה שלמה, באחלי שם, ששלמה הוא מצאצאיו.

ומבארת הגמרא: ופרסאי — מנא לן דמיפת קאתו, הם באים?

דכתיב [בראשית י']: בני יפת: גמר ומגוג ומדי, ויון ותבל, ומשך ותירם.

גומר — זה גרמניא. (30)

מגוג — זו קנדיא. מדי — זו מקדוניה. יון — כמשמעו. תובל — זה בית אונייקי. משך — זו מוסיא.

תירם: פליגי בה רבי סימאי ורבנן, ואמרי לה רבי סימון ורבנן.